

BERT ANDRÉAS: LE MANIFESTE COMMUNISTE DE MARX ET
ENGELS (HISTOIRE ET BIBLIOGRAPHIE, 1848—1918) —
FELTRINELLI EDITORE, MILANO 1963, str. 425 + 23

U redovitom izdanju Bibliografija, koje izdaje Institut Đandakomo Feltrineli iz Milana, izašla je, u aprilu 1963. godine, na francuskom jeziku, bibliografija kompletnih izdanja, tekstova citiranih u časopisima i novinama, te za objavljivanje pripredjenih ali neizdatih tekstova Komunističkog manifesta i to za period od 1848—1918. godine, koju je premio Andreas Bert.

Djelo svojom obradom pokriva vrlo široko vremensko razdoblje, naime, ukupno 111 godina, jer je stvarno obradom obuhvaćeno razdoblje od 1848—1959. godine. Međutim, razdoblje od 1848—1918. godine obuhvaća najveći dio autorovog bibliografskog interesovanja, jer se samo za taj period navodi 397 bibliografskih jedinica (250 izdanja potpunog teksta Manifesta, 30 neobjavljenih i samo u rukopisu pronađenih tekstova, kao i 117 citata iz Manifesta u raznoj periodici, novinama i časopisima) sa 29 jezika i to: holandskog, flamanskog, švedskog, francuskog, engleskog, ruskog, španskog, srpskohrvatskog, portugalskog, mađarskog, italijanskog, danskog, češkog, poljskog, jidiš, norveškog, bugarskog, rumunskog, jermenskog, japanskog, džurdžijanskog, ukrajinskog, finskog, kineskog, esperanta, slovenačkog, slovačkog, ladina i tatarskog jezika.

Od njemačkih izdanja Manifesta autor navodi 172 bibliografske jedinice (55 izdanja potpunog teksta Manifesta, uključujući ovamo 6 izdanja iz 1848. godine, zatim 5 neobjavljenih i samo u rukopisu pronađenih tekstova i to: 2 iz 1850. godine, 1 iz 1854. godine, 1 iz 1866. godine i 1 iz 1882. godine, kao i 112 citata iz Manifesta u raznoj njemačkoj periodici, novinama i časopisima). Tako se, ukupno, samo za period od 1848. do 1918. godine u djelu navodi 569 bibliografskih jedinica kompletnih izdanja Manifesta, pripredjenih a neobjavljenih rukopisa, te citata u raznoj periodici, novinama i časopisima — na ukupno 30 jezika.

Vrijednost djela je u tome što se u njemu daje bibliografski istorijat publikovanja Komunističkog manifesta u razdoblju od 1848—1918. godine, a po tome se ono razlikuje od dosada uobičajenih bibliografija.

Naime, poslije iscrpne tekstualne komparacije njemačkih izdanja Komunističkog manifesta iz 1848., 1850. i 1882. godine (a jedno je od tih izdanja poslužilo kao original mnogim prevodocima Manifesta), gdje se utvrđuju međusobna odstupanja u tekstu, štamparske greške i izostavljeni dijelovi teksta jednog izdanja u odnosu na drugo, vrši se posebna

komparacija ostalih bibliografskih jedinica spram navedenih izdanja. Naime, svaka se citirana bibliografska jedinica iz perioda od 1848—1918. godine tekstualno posebno komentariše i to na taj način što se za svako pojedino izdanje ili citat u periodici vrši posebna tekstualna komparacija sa prvim njemačkim izdanjem Manifesta. Ukoliko se radi o prevodu, utvrđuje se sa kojeg njemačkog izdanja je tekst preveden, odnosno koji je njemački ili neki drugi tekst Manifesta korišten za citiranje, te se na taj način dobiva uvid koliko je taj tekst saglasan sa originalom. Time se dobiva uvid u to koliko je pojedini kompletan tekst ili citat iz Manifesta u saglasnosti, odnosno koliko odstupa od izvornog teksta prvog njemačkog izdanja Komunističkog manifesta iz februara 1848. godine. Taj postupak je naročito pažljivo obavljen u odnosu na prevode Manifesta na razne evropske i vanevropske jezike. Osim toga, posebno se daje tabelarna analiza teksta prvog, drugog i trećeg njemačkog izdanja, te se na taj način utvrđuje u kom stepenu (štamparske greške, izostavljeni dijelovi teksta i sl.) drugo i treće njemačko izdanje tekstualno odstupaju od prvog originalnog izdanja Komunističkog manifesta, što je naročito važno u odnosu na vjernost prevoda, jer je poznato da se prevodilo, naročito, sa drugog i trećeg njemačkog izdanja. Na isti način se, komparativno, u obliku tabele, daje i analiza prvih izdanja Manifesta na engleskom i francuskom jeziku u odnosu na prvo njemačko izdanje.

Navedenim postupcima i tabelarnim pregledima utvrđuje se koji je njemački tekst Manifesta najvjerniji prvom njemačkom izdanju iz februara 1848. godine, kao i koji je prevod Komunističkog manifesta najtačniji u odnosu na prvo njemačko izdanje. Time se, sa bibliografskog stanovišta, dobiva uvid u puteve i načine širenja Komunističkog manifesta po zemljama Evrope, Amerike, Azije i Afrike, kao i kakve su mogućnosti interpretacije Komunističkog manifesta u razdoblju od 1848—1918. godine, imali pojedinci i organizacije u odnosu na tekst, jezik i izdanje Manifesta kojim su se služili.

Zato se slobodno može reći da je ova edicija jedna od najkompletnejih te vrste, to tim više što se kod svake komentarisane bibliografske jedinice posebno navode i podaci gdje i u kojim bibliotekama se pojedino izdanje ili publikovani citat Manifesta može naći kako bi se sav taj materijal mogao i neposredno koristiti za proučavanje ne samo sa bibliografskog već i sa bibliotekarskog stanovišta.

U posebnom prilogu hronološki se navode izdanja kompletног teksta Manifesta koja su publikovana u razdoblju od 1919—1959. godine, a koja se baziraju na jednom od izdanja koja su objavljena u razdoblju od 1848—1918. godine. Međutim, u ovom prilogu navodi se samo naslov, mjesto i godina izdanja, te jezik na kojem je tekst objavljen. Ovdje je obuhvaćeno 218 bibliografskih jedinica tako da čitava edicija stvarno pokriva razdoblje od 1848—1959. godine i bilježi ukupno 787 bibliografskih jedinica izdanja kompletног teksta, rukopisa koji su pripremljeni ali nisu objavljeni, prevoda Manifesta koje je autor pronašao samo u rukopisu, kao i onih koji su objavljeni, te citata iz Komunističkog manifesta u raznoj periodici, novinama i časopisima na raznim evropskim i vanevropskim jezicima.

Kao jugoslovenska izdanja autor je za period od 1848—1959. godine naveo sljedeća:

— u 1871. godini — navodi se prevod Manifesta objavljen u pančevačkom nedjeljnju listu »Pančevac« u brojevima od 8. aprila do 23. maja 1871. godine i prevod kompletног teksta Manifesta koji je objavljen u izdanju knjižare Jovanović i Pavlović u Pančevu (izdanja štampana ћirilicom);

— u 1900. godini — autor je posredno saznao da je objavljen jedan prevod kompletног teksta Komunističkog manifesta, ali nije uspio da ga pregleda, pa ga je samo notirao (izdanje na slovenačkom jeziku);

— u 1902. godini — autor navodi poznati prevod kompletног teksta Komunističkog manifesta od Milorada Popovića, koji je objavljen u Budimpešti, a na osnovu kojeg su izvršeni i mnogi drugi prevodi kompletног teksta Manifesta, te na osnovu koga je tekst Manifesta na srpsko-hrvatskom jezičnom području više puta bio citiran (izdanje štampano ћirilicom);

— u 1904. godini — autor je naveo prevod kompletног teksta Manifesta u izdanju knjižare »Budućnost« u Budimpešti (izdanje štampano latinicom);

— u 1906. godini — autor je posredno saznao da je objavljen jedan prevod kompletног teksta Komunističkog manifesta, ali nije uspio da ga pregleda, pa ga je samo notirao (izdanje na slovenačkom jeziku);

— u 1907. godini — naveden je prevod kompletног teksta Komunističkog manifesta što ga je objavila Srpska socijaldemokratska stranka (prevod Dimitrija Tucovića — izdanje štampano ћirilicom);

— u 1908. godini — naveden je prevod kompletног teksta Komunističkog manifesta u izdanju socijalističkog časopisa Naprej iz Idrije (izdanje na slovenačkom jeziku);

— u 1911. godini — navodi se prevod kompletног teksta Manifesta u izdanju Jugoslovenskog socijalističkog saveza u Americi — Čikago (izdanje štampano latinicom);

— u 1918. godini — navodi se prevod kompletног teksta Komunističkog manifesta u izdanju Jugoslavenske radničke knjižare u Čikagu (izdanje štampano latinicom);

— u 1919. godini — navodi se prevod kompletног teksta Manifesta u izdanju zagrebačkog socijalističkog časopisa Naša snaga (izdanje štampano latinicom), za koji autor tvrdi da se bazira na prevodu Manifesta u izdanju knjižare »Budućnost« u Budimpešti iz 1904. godine;

— u 1920. godini — autor navodi prevod kompletног teksta Manifesta u izdanju izdavačke knjižarnice »Tucović« iz Beograda (izdanje štampano ћirilicom), za koje tvrdi da se bazira na prevodu kojeg je 1907. godine objavila Srpska socijaldemokratska stranka, a takođe se navodi prevod kompletног teksta Manifesta u izdanju idrijskog socijalističkog časopisa Naprej (izdanje na slovenačkom jeziku), što je, prema autoru, pretisak prevoda Manifesta u izdanju istog časopisa iz 1908. godine, kao i jedan prevod kompletног teksta Manifesta (takođe izdanje na slovenačkom jeziku), bez naznake izdavača, za koji autor tvrdi da se bazira na prevodu kompletног teksta Manifesta objavljenog na slovenačkom jeziku 1906. godine, koji nije uspio pregledati, već ga je samo notirao;

-- u 1947. godini — navodi se pripremljeni, ali još neobjavljeni prevod kompletног teksta Manifesta na slovenački jezik što ga je tada pripremao Mirko Košir, a i za taj prevod autor tvrdi da mu je baza u tekstu Manifesta koji je 1908. godine objavljen u Idriji na slovenačkom jeziku;

— u 1954. godini — navodi se da je pripremljen prevod kompletног teksta Manifesta na srpskohrvatski jezik bez naznake prevodioca.

Tako je za izdanja na jezicima jugoslovenskih naroda autor notirao ukupno 16 bibliografskih jedinica.

Za period od 1848—1918. godine naveo je 9 bibliografskih jedinica. Na srpskohrvatskom jeziku navedena su: 2 izdanja štampana latinicom i 4 izdanja štampana cirilicom (od toga jedan tekst objavljen u periodici) i na slovenačkom jeziku, 3 izdanja kompletног teksta, a od tih 2 izdanja autor nije lično pregledao, već je njihovo postojanje samo notirao, jer je za njih saznao posrednim putem.

Za period od 1919—1945. godine navedene su 5 bibliografske jedinice. Na srpskohrvatskom jeziku objavljeno je: 2 izdanja štampana latinicom i 1 izdanie štampano cirilicom, a na slovenačkom jeziku navedena su 2 izdanja kompletног teksta Manifesta.

Za period od 1946—1959. godine autor za oba jezika navodi samo dva izdanja, od kojih, prema autorovim navodima, nijedno nije objavljeno, već samo pripremljeno za štampu.

Interesantno je napomenuti da je autor, prilikom citiranja izdanja na srpskohrvatskom jeziku, citirao izdanja štampana cirilicom kao izdanja na srpskom jeziku, a izdanja štampana latinicom citirao je kao izdanja na hrvatskom jeziku. Tako je, prema njegovom gledištu, obuhvaćen 31 jezik.

Autoru su se prilikom citiranja izdanja Manifesta na jezicima jugoslovenskih naroda potkrale manje ortografske greške u odnosu na citiranje bibliografskih, ali i istorijski relevantnih podataka jugoslovenskih izdanja, a to je, djelomično, vidljivo i u odnosu na ostale slovenske jezike. Za žaljenje je da se nije uspjelo prikupiti citate iz Manifesta koji su objavljivani u jugoslovenskoj, naročito socijalističkoj, periodici do 1918. godine, osim kompletног teksta Manifesta koji je objavljen u listu »Pančevac« 1871. godine. Osim toga, autor ne navodi prevod kompletног teksta Manifesta u izdanju »Kultura«, Beograd 1948. godine (jubilarno izdanie na srpskohrvatskom jeziku povodom proslave stogodišnjice objavljanja prvog izdanja Manifesta), kao i tekst Manifesta objavljen u: Marks — Engels — Izabrana djela, izdanie »Kultura«, Beograd 1950. godine, jer se svi ti prevodi baziraju na Tucovićevu prevodu Manifesta iz 1907. godine. Takođe treba napomenuti da je u 1954. godini izašao Koširov prevod Manifesta na slovenačkom jeziku, pa je to, umjesto navedenja neobjavljenog rukopisa, trebalo notirati.

Djelu je priložen i faksimil prvog izdanja Manifesta iz februara 1848. godine, pa se i na taj način, neposredno, može izvršiti komparacija u djelu navedenih bibliografskih jedinica sa prvim izdanjem Komunističkog manifesta, što još više uzdiže kompletnost ove edicije. Priložen je i abecedni registar redaktora i prevodilaca Manifesta, te registar biblioteka i političkih organizacija koje se navode u djelu. Dodan je i poseban alfabetski registar svih u djelu obuhvaćenih izdanja Manifesta za period

od 1848—1959. godine, prema jezicima na kojima su objavljena, pa se i u djelu može vršiti direktna komparacija citiranih izdanja i tekstova iz Manifesta međusobno i u odnosu na prvo izdanje iz februara 1848. godine.

Sumirajući sve što je ovdje rečeno, može se konstatovati da se ovim djelom dobiva jedan zaista kompleksan uvid u nastajanje, načine širenja i mogućnosti korištenja teksta Komunističkog manifesta u originalu i prevodima. Na taj način se iz bibliografskog vidokruga pokušava dati odgovor na pitanje zašto su u određenom razdoblju organizacije i pojedinci zastupali određena gledišta i vodili određenu politiku — sve s obzirom na tekst Komunističkog manifesta kojim su se bili u mogućnosti koristiti.

Posebno treba naglasiti da je bio potreban naročiti napor i veliki trud da se prikupi, pregleda, sredi, komparira i komentariše tako veliki broj bibliografskih jedinica kao što je to u ovom djelu slučaj.

Ernest LAY